

УДК 658.787:656.2В. В. БОБИЛЬ^{1*}, Д. В. КАЛАШНЮК¹^{1*}Каф. «Облік, аудит та інтелектуальна власність», Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, вул. Лазаряна, 2, Дніпропетровськ, Україна, 49010, тел. +38(093) 242 29 16**ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗАПАСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Досліджено особливості внутрішнього контролю запасів на підприємствах залізничного транспорту в сучасних умовах господарювання. Визначено основні завдання та об'єкти внутрішнього контролю. Розглянуто форми та методи контролю запасів, його напрямки та етапи. Розкрито послідовність виконання внутрішньогосподарського контролю запасів підприємств залізничного транспорту. Виокремлено конкретні процедури, що можуть застосовуватися в окремих напрямках господарської діяльності підприємств залізничного транспорту з метою забезпечення ефективного управління запасами. Здійснено оцінку сучасного стану внутрішньогосподарського контролю запасів і визначено напрямки його вдосконалення.

Ключові слова: запаси, залізничний транспорт, етапи контролю, внутрішньогосподарський контроль.

Актуальність теми

Становлення і розвиток ринкової економіки в Україні нерозривно пов'язані з пошуком принципово нових методів організації і управління виробництвом для підвищення ефективності господарської діяльності підприємства. Розвиток виробництва неможливий без виготовлення конкурентоспроможної продукції та її реалізації на внутрішніх і зовнішніх ринках збуту. Водночас необхідною передумовою здійснення виробничого процесу є наявність та використання значної кількості виробничих запасів, які становлять основу готових виробів [6].

Виробничі запаси є об'єктивною необхідністю на підприємствах. Вона зумовлена закономірностями руху матеріалів з джерел їх надходження. З одного боку, сформовані виробничі запаси забезпечують постійність, безперервність та ритмічність діяльності підприємства, гарантують його економічну безпеку, з іншого – виробничі запаси на рівні великих промислових підприємств потребують великих капіталовкладень.

Внутрішньогосподарський контроль є системою безперервного спостереження за ефективністю використання майна суб'єкта, законністю і доцільністю господарських операцій і

процесів, збереженням грошових коштів і матеріальних цінностей.

Постановка проблеми

Ефективне керування підприємством у сучасних ринкових умовах є досить складним процесом. На сучасному етапі розвитку економіки України роль виробничо-господарських підприємств підвищилась у зв'язку з необхідністю забезпечення ринку продукцією з високою якістю, конкурентоспроможністю та низькою собівартістю.

Незважаючи на дослідження організації внутрішнього контролю на підприємстві вітчизняними та зарубіжними вченими, досі невирішені окремі питання методики та організації такого контролю, а саме: питання документального оформлення результатів внутрішнього контролю у вигляді відхилень вимог управлінських рішень [6].

Аналіз останніх досліджень

Проблема обліку та внутрішньогосподарського контролю за використанням виробничих запасів розглядалася в працях таких вчених, як М. Т. Білуха [1], Ф.Ф. Бутинець [2], С. Ф. Голов [3], З. В. Гуцайлук [4], В. П. Завгородній, М. В. Кужельний [13], Л. В. Напа-

довська [12], М. С. Пушкар [9], Л. К. Сук, Н. М. Ткаченко, Н. В. Чебанов та інші.

Дослідженню питань внутрішнього контролю запасів підприємств у своїх працях приділяли увагу такі зарубіжні вчені: Велш Глен А., Ентоні Р., Ріс Дж. [8], Керімов В. Е. [5], Міддлтон Д. [7], Новодворський В. Д., Суйц В. П. [11] та інші.

Роботи цих науковців ще раз доводять важливість обраної теми дослідження та необхідність її подальшого розгляду.

Постановка задачі

Метою статті є надання пропозицій щодо удосконалення методики й організації внутрішньогосподарського контролю запасів для ефективного функціонування підприємств за сучасних умов господарювання.

Для досягнення визначеної мети поставлені такі завдання:

- дослідити особливості внутрішнього контролю запасів на підприємстві;
- розглянути форми та методи внутрішнього контролю запасів на підприємстві;
- оцінити сучасний стан внутрішньогосподарського контролю запасів і визначити напрями його вдосконалення [6].

Методологічною основою статті є концепції і положення управлінського обліку, контролю і

аналізу, праці провідних зарубіжних і вітчизняних вчених та фахівців з проблем організації внутрішнього контролю запасів на підприємстві.

Виклад основного матеріалу

Запаси є найбільш важливою і значною частиною активів підприємств залізничного транспорту, вони займають особливе місце в складі майна та домінуючі позиції в структурі витрат підприємств різних сфер діяльності, при визначенні результатів господарської діяльності підприємства та висвітленні інформації про його фінансовий стан.

З метою успішного функціонування підприємств залізничного транспорту, підвищення рівня рентабельності, збереження та збагачення його активів необхідний налагоджений механізм управління, найважливішим елементом якого є повсякденний внутрішній контроль.

Внутрішній контроль – це незалежна експертна діяльність контрольної служби підприємства для перевірки й оцінки адекватності та ефективності системи внутрішнього контролю та якості виконання призначених обов'язків співробітниками.

Основні напрями внутрішнього контролю зображено у вигляді такої схеми (рис.1).

Рис. 1. Основні напрями внутрішнього контролю [14]

На будь-якому підприємстві створюється система внутрішнього контролю.

Серед науковців нині спостерігається певна єдність щодо визначення поняття «система внутрішнього контролю». Так, узагальнюючи різні формулювання, слід охарактеризувати останню як сукупність дій на певному підприємстві, які спрямовані на мінімізацію ризиків і забезпечення досягнення мети.

Так, в умовах розвитку ринкових відносин та посилення конкурентної боротьби на різних галузевих ринках в Україні актуальною стає проблематика покращення системи внутрішнього контролю з урахуванням як законодавчих вимог, так і потреб власників підприємств [6].

Необхідність розробки нової або вдосконалення існуючої системи внутрішнього контролю на підприємствах залізничного транспорту нині зумовлена вимогами ринків збуту та необхідністю забезпечення достовірною інформацією про активи і зобов'язання підприємства.

Система внутрішнього контролю повинна стати частиною діяльності підприємства, інакше виникає можливість того, що дана система буде або дуже витратною, або неефективною [10].

Узагальнюючи існуючі нині погляди в науковій літературі на складові системи внутрішнього контролю підприємства, остання може бути наведена у вигляді такої схеми (рис. 2).

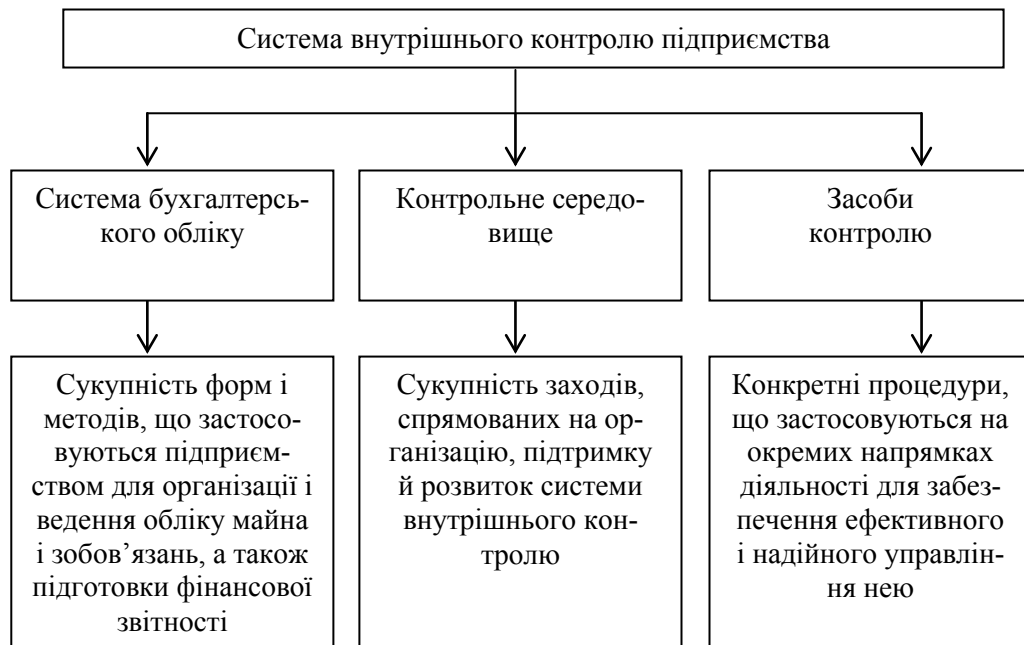

Рис. 2. Система внутрішнього контролю підприємства [6]

Для ефективнішої розробки і впровадження системи внутрішнього контролю підприємство повинно обґрунтувати прийняте ним рішення [6].

Управлінське рішення – результат вибору суб'єктом управління способу дій, спрямованих на вирішення поставленого завдання в існуючій чи спроєктованій ситуації.

На ухвалення управлінського рішення впливає посилення ринкової конкуренції, потреба в необхідній інформації для потреб внутрішніх і зовнішніх користувачів, взаємозалежність і взаємозумовленість зовнішнього і внутрішнього контролю, спрямованість підприємства на

отримання доходу, фінансова самостійність підприємства, ризик банкрутства та ін. [4; 1].

Метою контролю операцій із запасами є встановлення достовірності первинних даних, їх наявності й руху виробничих запасів; повноти і своєчасності відображення первинних даних у первинних документах і облікових регістрах; достовірності відображення залишків записів у звітності господарюючого суб'єкта.

Тому основними завданнями контролю операцій із запасами є:

- перевірка організації складського господарства, стану збереження запасів;
- перевірка нормативів запасів;

- визначення правильності синтетичного й аналітичного обліку витрат на виробництво й реалізацію продукції, які включаються в собівартість;
- встановлення законності проведених операцій із запасами;
- перевірка дотримання норм витрат матеріалів, сировини й палива;
- визначення правильності віднесення витрат до складу собівартості з виробництва і реалізації продукції;
- перевірка правильності і ефективності використання матеріальних ресурсів;
- перевірка правильності реалізації надлишків запасів;

- перевірка правильності формування собівартості продукції по об'єктах калькуляції витрат;
  - оцінка системи внутрішнього контролю за використанням запасів у виробництві;
  - перевірка дотримання підприємствами податкового законодавства по операціях, пов'язаних із формуванням собівартості продукції;
  - оцінка повноти і правильності відображення господарських операцій із запасами в бухгалтерському обліку і звітності.
- Усі стадії проведення внутрішнього контролю запасів на підприємстві можна поділити на відповідні етапи (рис. 3).

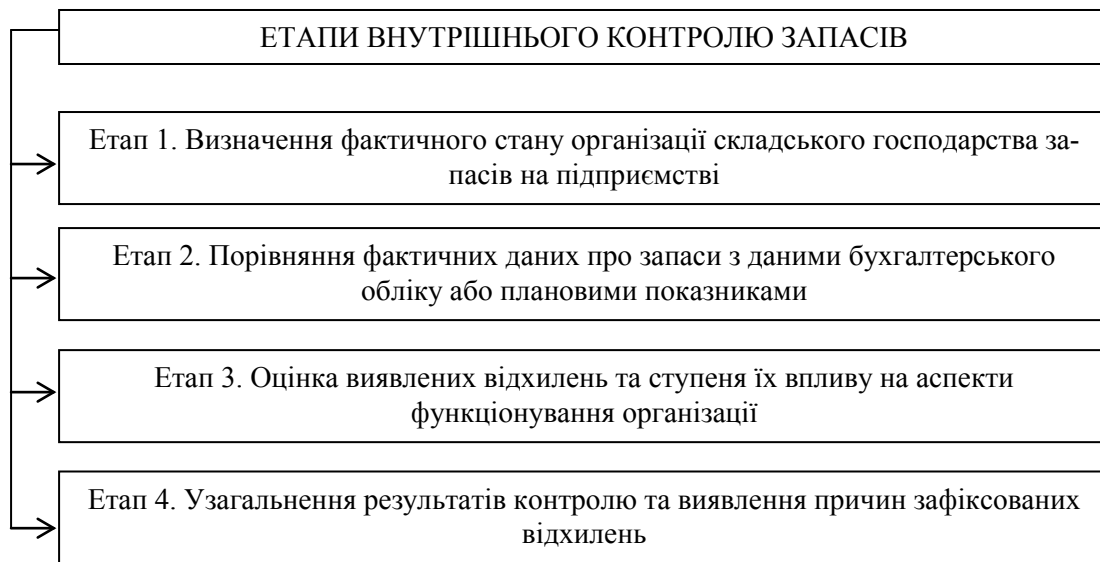

Рис. 3. Етапи внутрішнього контролю запасів на підприємстві [6]

Під час внутрішнього контролю виконується суцільна чи вибіркова інвентаризація наявності запасів та перевіряється їх відповідність даним бухгалтерського обліку за кожним складським приміщенням.

До найбільш характерних помилок щодо відображення матеріально-виробничих запасів можна віднести [2; 3]:

- порушення обов'язковості інвентаризації при зміні матеріально-відповідальних осіб, виявленні фактів розкрадання, зловживання або псування майна, у разі стихійного лиха, пожежі або інших надзвичайних ситуацій, при реорганізації або ліквідації організації [11];

- нерегулярне проведення перевірки даних щодо руху запасів у бухгалтерії і на складах підприємства;
- на складах зберігається велика кількість невживаних запасів;
- при списанні у виробництво запасів спосіб визначення фактичної собівартості відрізняється від встановленого в обліковій політиці;
- неправильно ведеться облік ПДВ по запасах, що надійшли [8].

Таким чином, одним з найперспективніших і найважливіших напрямів контролю за діяльністю суб'єктів господарювання є незалежний контроль, здійснюваний або зовнішніми, або внутрішніми аудиторами за умови організа-

ної відповідним чином системи внутрішнього контролю.

Висновки

Запаси є одним із найважливіших чинників забезпечення стійкості й безперервної діяльності підприємства для отримання максимально можливого прибутку.

Стан і ефективність використання запасів є однією з основних умов успішної діяльності підприємства, розвитку і реалізації його конкурентних переваг [6].

Для успішної діяльності підприємств залізничного транспорту, підвищення рівня рентабельності, збільшення суми його активів необхідний налагоджений механізм управління, найважливішим елементом якого є внутрішньогосподарський (внутрішній) контроль.

Ефективна система внутрішньогосподарського контролю повинна стати найважливішою складовою системи управління підприємства. В умовах ринкової економіки вона повинна забезпечувати стабільність і стійкість розвитку підприємства, сприяти досягненню довгострокових цілей і вирішенню поточних завдань, забезпечувати повноту і підтримувати надійність системи внутрішньої звітності.

Необхідною умовою ефективного і раціонального управління матеріальними ресурсами в сучасних умовах господарювання є створення взаємозв'язаних узгоджених систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю за діяльністю на підприємствах залізничного транспорту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Керимов В. Є. Бухгалтерський управленческий учет / В. Є. Керимов. – М., 2009. – 480 с.
2. Контроль і ревізія : підручник / Ф. Ф. Бутинець, Н. Г. Виговська, Н. М. Малюга, Н. І. Петренко; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир : Рута, 2002. – 544 с.
3. Голов С. Ф. Управленческий учет : учебник / С. Ф. Голов. – К. : Либра, 2004. – 544 с.
4. Гуцайлюк З. В. Некоторые вопросы реформирования системы бухгалтерского учета: концепция и реализация / З. В. Гуцайлюк // Бухгалтерский учет и аудит. – 2007. – № 10. – С. 11–17.
5. Білуха М. Т. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит: підручник / М. Т. Білуха, М. Г. Дмитренко; за ред. М. Т. Білухи. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Укр. Акад. оригінальних ідей, 2006. – 888 с.
6. Ступінська М. В. Організація внутрішньогосподарського контролю запасів на підприємстві / М. В. Ступінська // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 8. – С. 84–86.
7. Миддлтон Д. Бухгалтерский учет и принятие финансовых решений: для использования в учеб. процессе студентами эконом. спец. вузов / Д. Миддлтон; пер. с англ. под ред. И. И. Елисейевой. – М. : Аудит : ЮНИТИ, 1997. – 408 с.
8. Энтони Р. Учет: ситуации и примеры : пер. с англ. / Р. Энтони, Дж. Рис; под ред. и с предисл. А. М. Петрачкова. – М. : Финансы и статистика, 1993. – 560 с.
9. Пушкар М. С. Розробка теорії управлінського обліку / М. С. Пушкар, Р. М. Пушкар // Наукові записки: зб. наук. пр. каф. екон. аналізу. – Т. : Економічна думка, 2004. – Вип. 13, ч. 1. – С. 14–18.
10. Рагуліна І. І. Необхідність внутрішнього контролю в сільськогосподарських підприємствах / І. І. Рагуліна, М. М. Рагуліна, І. Т. Новіков // Вісн. Харківського НАУ ім. В. В. Докучаєва. Сер. : «Економічні науки». – 2012. – № 5. – С. 20–25.
11. Суйц В. П. Аудит: общий, банковский, страховой : учебник для вузов по экономическим специальностям / В. П. Суйц, А. Н. Ахметбеков, Т. А. Дубровина. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 556 с.
12. Нападовская Л. В. Управленческий учет: суть, значение и рекомендации по его использованию в практической деятельности отечественных предприятий / Л. В. Нападовская // Бухгалтерский учет и аудит. – 2005. – № 8–9. – С. 50–62.
13. Кужельний М. В. Контроль фінансової діяльності та правильності її складання: навчально-методичний посібник для студентів економічних спеціальностей і працівників обліково-аналітичних і контрольно-ревізійних служб підприємств, організацій та установ / М. В. Кужельний, Є. В. Калюга, О. В. Калюга; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. В. Кужельного. – К. : Ельга : Ніка-Центр, 2001. – 240 с.
14. Ільїна С. Б. Основи аудиту : навчально-практичний посібник / С. Б. Ільїна // Основи аудиту. – К. : Кондор, 2009. – 378 с.

В. В. БОБЫЛЬ^{1*}, Д. В. КАЛАШНИЮК¹

^{1*}Каф. «Учет, аудит и интеллектуальная собственность», Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна, ул. Лазаряна, 2, Днепропетровск, Украина, 49010

ОРГАНИЗАЦИЯ ВНУТРИХОЗЯЙСТВЕННОГО КОНТРОЛЯ ЗАПАСОВ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Исследованы особенности внутреннего контроля запасов на предприятиях железнодорожного транспорта в современных условиях хозяйствования. Определены основные задачи и объекты внутреннего контроля. Рассмотрены формы и методы контроля. Проанализированы направления и этапы контроля запасов. Раскрыта последовательность проведения внутрихозяйственного контроля запасов предприятий железнодорожного транспорта. Выделены конкретные процедуры, которые могут применяться в отдельных направлениях хозяйственной деятельности предприятий железнодорожного транспорта в целях обеспечения эффективного управления запасами. Осуществлена оценка современного состояния внутрихозяйственного контроля запасов и определены направления его совершенствования.

Ключевые слова: запасы, железнодорожный транспорт, этапы контроля, внутрихозяйственный контроль.

V. V. BOBYL^{1*}, D. V. KALASHNYUK¹

^{1*}Department «Accounting, Auditing and Intellectual Property», Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan, Lazaryan St., 2, Dnipropetrovsk, Ukraine, 49010

ORGANIZING THE INTERNAL INVENTORY CONTROL AT THE RAIL TRANSPORT ENTERPRISES IN CONTEMPORARY ECONOMY

The features of the internal control of inventories in rail transport in the contemporary economy. The main tasks and objects of internal control. We consider the forms and methods of control. Shows directions and steps stock control. Reveals the sequence of the internal control of railway stocks. Author determined specific procedures that can be used to separate lines of business of railway undertakings in order to ensure effective inventory management. The assessment of the current state of internal control of inventories and the directions of its development.

Keywords: stock, railway transport, stages of control, internal control.

Надійшла до редколегії 05.12.2013.

Рекомендована до друку к.е.н., доц. Пінчук О. П. 09.12.2013.